

Покровителството на християнитѣ въ Турция е само първата стъпка, първия поводъ за поставянето на Турция подъ европейското настойничество, за разпокъсването ѝ на сфери на влияние, което водѣше къмъ нейната подѣлба. Източниятъ въпросъ сжществуваше отъ по-рано, но едва сега бѣше сложенъ съ всичката му сериозностъ и сждбоносностъ; започнаха се стълкновенията и между самитѣ покровители, които всѣкога искаха да минатъ за крайно безкористни.

а) Първитѣ удари нанесени на империята.

Съ мира, уговоренъ въ 1698 г., Петръ Велики, който въ съюзъ съ германскитѣ владѣтели воюва съ Турция и завладява Карловицъ, а Трансилвания, Унгария и други области бѣха отстъпени на останалитѣ съюзници, Русия добива правото за нейнитѣ поданици да посещаватъ свободно светитѣ мѣста. Съ мира, уговоренъ въ Бѣлградъ, (1739 год.) Русия извоюва автономията на Влахия, разширява се и къмъ Азовското море. Вследствие енергичната съпротива на Турция, подкрепена отъ Англия и Холандия, Турция не дава на Русия свободата на мореплаването въ съседнитѣ води. Тази война, почната отъ Русия да завладѣе Кубанъ, Кримъ и да си осигури свободното движение по Черното и Бѣло морета, не увреди Турция значително. Английската дипломатия, която спечелва и Франция срещу Русия, възбужда подозрението и на руския съюзникъ, Австрия, срещу източнитѣ домогвания на Русия и проваля нейнитѣ военни успѣхи¹⁾.

Въ 1768 год. Екатерина воюва наново и иска отъ Турция свободно плаване въ Черното море, единъ островъ въ Бѣлото море, за да създаде база на руската търговия. Исква сжщо и пълната автономия на Влахия и Молдова. Освенъ отъ Англия, тя срѣща противодействие и отъ Прусия, и отъ Австрия, които почватъ помежду си преговори за подѣлбата на Полша, за да отклонятъ вниманието на Русия отъ Изтокъ. Австрия окупира полски области, което тласка и руското внимание къмъ тази посока²⁾. Така Изтокъ предизвика едно чисто европейско политическо съглашение отъ най-голѣмо значение.

Въ 1770 год. се предприема съвмѣстна англо-френска борба срещу Турция, която сжщо пропада поради взаимното недовѣрие на съюзниците.

На 16 юлий с. г. английскитъ адмиралъ Елфистонъ разбива турскитѣ сили и иска да влезе въ Цариградъ. Рускиятъ генералъ Орловъ, обаче, го арестува, понеже подозира, че англичанитѣ искатъ да задържатъ за себе си Цариградъ.³⁾

Само две години следъ тази безуспѣшна експедиция, Русия наново иска отъ Турция отстъпването на много области около Черно море и свобода на плаването. Войната се свършва съ Кючукъ-Кайнарджийския миръ (1774 г. 21. VI.), който споредъ рапорта отъ 3 септемврий 1774 год. на баронъ Тугу, „открива Турция отъ всичкитѣ страни за рускитѣ нашествия и я прави безволенъ робъ на Русия“.

Най-важниятъ членъ отъ договора е чл. VII, споредъ който Портата поема задължения къмъ Русия да покровителствува християнската вѣра и нейнитѣ църкви. Русия изтълкува този членъ, че само тя има право да покровителствува всички християни въ Турция. Другитѣ държави негодуватъ.

Войнитѣ на Русия съ Турция презъ 17 и началото на 18 в. създаватъ първитѣ сериозни надежди на християнскитѣ народи и посочватъ отъ кжде ще дойде тѣхната свобода. По примѣра на нѣкои отъ предшественицитѣ си, Екатерина праща между християнитѣ въ Турция хора, снабдени съ срѣдства и книги. Въ възванието си напр. отъ 29 януарий 1769 год. къмъ християнскитѣ народи, тя казва, че „ще работи за тѣхната свобода, ако и тѣ взематъ участие въ военнитѣ действия“.

Работата на тия подстрекатели е намѣрила хубава почва поради крайно лошото турско управление.⁴⁾

Кайнарджийскитъ миръ смути особено силно европейскитѣ държави. Англия не успя да отнеме придобивкитѣ на Русия, понеже воюваше съ Северна-Америка. Но мирътъ между Русия и Турция не продължи дълго време. И въпрѣки преду-

¹⁾ Hammer. Histoire ect. т. III, стр. 468.

²⁾ Etudes diplomatiques et litteraires par. M. Alexis de Saint—Priest, т. I, стр. 233.

³⁾ La Russie en face de Constantinople et de L'Europe par M. Francois Combes. Paris 1845, стр. 342.

⁴⁾ Русская политика въ восточномъ вопросѣ. Сергей Жигаревъ, т. I, стр. 144.